

50 éves a MÁV Szimfonikus Zenekar

A hamarosan megjelenő jubileumi kiadvány előszava

„A MÁV Szimfonikus Zenekar megalakulását 1945. május 1-jére datáljuk.” A zenekar belső, hivatalos jelentése ezzel a mondattal kezdődik. Aki pedig arra vállalkozik, hogy ennek az ötven esztendőnek, a zenekar művészi kibontakozásának és zenei életünkben fokozatosan meghódított helyének elemzésébe behatóbban elmélyedjen, kétféle kockázatnak teszi ki magát: egyfelől a szubjektív érzelmek túltengése révén válhat lírai ömlengéssé visszaemlékezés, másfelől a rideg statisztikai adatok, névsorok, előadásszámok grafikus bővölete csábíthatja száraz „értékelésre”. Nem könnyű e Szkülák és Karübdiszek között józanul vezetni a jubileumi krónika hajóját. A vállalkozáshoz kortárs mivoltom kölcsönöz jogcímet és bátorságot, hiszen ezt a fél évszázadot együtt élttem meg a MÁV Szimfonikusokkal, mint közönség, mint műsorismertető bajtárs a pódiumon és mint kritikus.

Azt a tényt, hogy nem akármilyen ötven évet éltünk meg e honban, szükségtelen hangsúlyozni. Csak az utókor, az elkövetkező fél évszázad tudatába nem árt bevésni azt a körülményt, hogy 1945. májusában, amikor a világtörténelem egyik legszörnyűbb katalizmája véget ért, nem csupán épületeink heverték romokban, hanem testünk és lelkünk is a pusztulás szélén állott. Talán az oly nagy becsben tartott kultúr népek között sem volt teljesen magától értetődő az a törekvés, amely a vasút intézményének még ki sem hevert pusztulása ellenére az életre eszmélés szinte első percében már a kulturális helyreállítást, a zenei élet megteremtését tűzte ki céljává a MÁV dolgozóinak körében. Vagyis ennivalónk még nem volt, de már akad egy együttes, amely Bartók és Kodály zenéjével ismertetett meg bennünket, ablak nélküli termekben, fűtetlen falak között, roncs hangszerekkel, de töretlen szívvel és lélekkel.

Szóke Tibor lett az együttes karmestere. Az ő nevéhez fűződik Kodály Psalmus Hungaricusának, Bartók Cantata Profana-jának előadása, ami ötven évvel ezelőtti közönség ízlést, zenei tájékozottságot és a modern zenével szemben tanúsított makacs ellenkezést figyelembe véve nem csekély bátorságot, eltökéltséget jelentett, nem beszélve Bartók művének közismert előadói nehézségeiről. De nem ez az egyetlen meglepetés, amit a visszatekintés számunkra jelent: Szóke Tibor olyan hallatlan tettekre is képes volt, mint Schönberg Megdicsőült éj (Verklärte Nacht) című művének megszólaltatása — ez a hangverseny 1949. májusában hangzott el, tehát javában a zsdanovi művelődéspolitikai hajnalán, amikor valamennyi modern irányzatú művet tiltott listára helyeztek —;

Honegger Pacific 231-ének, valamint Britten Pucell-változatának — ez utóbbi magyarországi bemutató— előadására.

És, ha már belemerültünk a műsorpolitika kérdésébe, nem tehetünk egyebet, mint a legmélyebb tisztelettel adózunk a MÁV Szimfonikusok mindenkori vezetőinek, akik a magyar zene ügyét oly példamutató odaadással karolták fel. Ötven év hangversenyműsorai között lapozgatva a magyar zenének olyan gazdag és színes tárházára lelünk, amit igazán értékelnünk csak így, visszapillantva lehet, hiszen amikor az ember éppen ott ül a hangversenyen, nem jut eszébe, hogy ennek vagy annak a kompozíciónak a megszólaltatása egyúttal művelődéspolitikai hőstett is! E pontnál engednünk kell a statisztikai adatok csábításának, lehetetlen megkerülnünk a nevek felsorolását már csak azért is, mert ez intő példa lehet valamennyi együttesünk számára. A MÁV Szimfonikusok vasutas dolgozókból verbuvált közönsége nem volt — nem is lehetett — zenei ínyenc, különleges újdonságok kedvelője. Az ő számukra a klasszikus mesterek megismertetése és megkedveltetése volt a hangversenyek alapvető célkitűzése. Mégis sikerült a műsorok szerkesztőinek elfogadtatni és a legtöbb esetekben szívesen fogadtatni olyan zenéket, amelyeknek stílusával ez a közönség éppenséggel nem volt ismerős, sőt gyakran maguk a muzikusok is csak kemény igyekezet és erőfeszítés árán tudták elsajátítani ezeket. Alljon hát itt a névsor, betűrendi sorban, önmagáért beszélve:

Arányi György, Bartók Béla, Balassa Sándor, Borgulya András, Csiki Béla, Dávid Gyula, Dobos Kálmán, Dohnányi Ernő, Doráti Antal, Erkel Ferenc, Erkel Sándor, Farkas Ferenc, Gál Jenő, Gárdonyi Zoltán, Goldmark Károly, Gulyás László, Hidas Frigyes, Horusitzky Zoltán, Hubay Jenő, Huzella Elek, Jemnitz Sándor, Kacsóh Pongrác, Kadosa Pál, Kardos István, Kazacsay Tibor, Károlyi Pál, Kenessey Jenő, Kocsár Miklós, Kodály Zoltán, Koloss István, Kósa György, Kurtág György, Lenday Kamilló, Liszt Ferenc, Maros Rudolf, Mihály András, Mosonyi Mihály, Patachich Iván, Petrovics Emil, Poldini Ede, Pongrácz Géza, Ránki György, Ribári Antal, Rózsa Miklós, Sárai Tibor, Sárközy István, Sugár Rezső, Szabó Ferenc, Szelényi István, Szervánszky Endre, Székely Endre, Szokolay Sándor, Szöllössy András, Szőnyi Erzsébet, Sulyok Imre, Tardos Béla, Váry Ferenc, Vántus István, Vass Lajos, Vavrincez Béla, Vársárhelyi Zoltán, Vaszy Viktor, Vincze Imre, Vincze Ottó, Viski János, Weiner Leó.

Elképzelhető, hogy ez a névsor nem teljes, de ebben a formájában is ékesen példázza azt a műsorpo-

litikát, amely előtt tisztelegnünk illik és amelyet példamutatónak óhajtanánk tekinteni. Mintegy nyolc darab, a fent felsorolt szerzők alkotásai közül bemutató előadásban hangzott el a MÁV Szimfonikusok hangversenyein.

A szélesebb műsorpolitika a már említett szempontok szerint tekintette feladatának a nemzetközi hangverseny-repertoár standard műveinek megismertetését a közönséggel. A klasszikus, romantikus „gerinc” Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Csajkovszkij, Mendelssohn műveiből épült fel, de méltó helyre került a barokk mesterek életműve, különösen az oratóriumok és misék (megint csak „oly korban”, amikor ez a politikai nézetek irányvonalának nem felelt meg!), szép előadás-számot ért meg a francia impresszionizmus iskolája, és természetesen (ld. fenti utalást a politikára!) a szovjet zene is. Felhangzott mindez részben az együttes saját kamagynak irányítása alatt (Szőke Tibor 1949-ben elhagyta az országot, utána Pécsi István, Lukács Miklós, Oberfrank Géza, Kovács János, Nagy Ferenc, Mark Gorenstein és Gál Tamás vezették a zenekart; Gál Tamás 1988 óta áll a MÁV Szimfonikusok élén), részben olyan külföldi vendégkarmesterek estjein, akik között nem egy világhírű személyiség is található.

A céltudatosan olesó bérletek tulajdonosai, akik minden hó első és harmadik pénikjén helyet foglalnak a Zeneakadémia nagytermében; ilyen módon váltak zenekedvelőkké-zeneértökké, a kultúra kiemelt részeseivé. Ez a MÁV Szimfonikusok tevékenységének elsőrendű és legfontosabb eredménye. A rendszeres és magas színvonalú koncertezésrel ugyanis ennek az együttesnek feladatköre még tavolról sem merült ki. Itt voltak még a — főképpen szabadtéri — nyári operett-estek, amelyeknek anyagát csak hallgatni könnyű, cőladni éppoly felelősségteljes munka, mint a nagy klasszikusokét.

Itt volt a Gördülő Opera című intézmény, amely eleve a MÁV együttesének adottságaira — nem utóolsorban a díjmentes szállítás és szállás lehetőségeire — épült és amely éveken át felbecsülhetetlen értékű munkájával terjesztette a zenekultúrát az ország különböző vidékein a lakosság olyan rétegei között, amelyek „igazi” operát még sohasem láttak-hallottak. Operaházunk legkiválóbb művészei adták nevüket, tehetségüket ehhez a vállalkozáshoz. Számos kedves anekdota, mulatságos epizód emléke fűződik a Gördülő Opera működéséhez; ezeket az Operaház egykori ügyelője, Bálint Marcell meg is örökölte két visszaemlékező kötetében („Vigyázz, megy a függöny!” és „Mi, Operaháziak...”).

A jubileumi emlékezés rúgója azonban elsősorban a megilletődés, amely minden, ehhez hasonló, önzetlen kulturális misszióknak kijár. Így a vidéki hangversenyek közreműködőinek, akiknek sorában ismét előkelő helyet foglal el a MÁV Szimfonikusok Zenekara. Az Országos Filharmónia vidéki műsorpolitikájában — a Gördülő Operához hasonló módon —

megint csak jelentős szerepet játszott a MÁV-osok ingyenes utaztatásának lehetősége, az a körülmény, hogy a pályaudvarok holtvágányán türelmesen várt a muzikusokra a hálókocsi szerelvénye, nem kellett sem szállítóeszközről, sem szállodáról gondoskodni részükre. Ma már 40 — hivatásos, félhivatásos és amatőr — szimfonikus zenekar működik országunkban: abban az időben, amikor a MÁV-zenekar missziós útjaira indult, ennek a számnak csekély töredéke jellemezte az országos zenei ellátottságunkat. Ezeket a vidéki hangversenyeket kiváló hazai és külföldi karmesterek, jeles szólisták tették a közönség számára mindörökre emlékezetessé, de az, hogy az esemény egyáltalán létrejöhetett, megint csak a zenekar fáradhatatlan buzgalmának volt mindenkor köszönhető.

És még mindig tart a felsorolás — az ember szinte nem is érti, az év 365 napja hogyan bizonyult elégnek ennyi munkához? Mert hát ugye itt voltak a nemzetközi versenyek — örvendetes módon egyre rendszeresebben ismétlődve — amelyeknek magától értetődően a MÁV-zenekar volt állandó „hangszere”, megszólaltató közege. Gondoljunk csak el, milyen mérsélt kőszentélet, mekkora beleérző készséget, lelki empátiát igényel egy soha sem látott-hallott külföldi versenyző irányítása alatt muzikálni és tenni azt napjában több, mindig más alkatú, más képzettségű és elképzelésű karmester-jelölt esetében! És akkor még nem szóltunk a hangszeres és énekes versenyzők produktívának kíséretéről, ami mint a műfaj, eleve állandó igényeket támaszt minden muzikus és minden együttes munkájával szemben!

Mind e vázlatosan említett tevékenységi ágak önmagukban hordozzák a fizikai és idegrendszerbeli túlfeszítettség megannyi rizikófaktorát, de ugyanakkor a nemzetközi hírnév lehetőségeit is. Mindazok a vendégkarmesterek és vendégzólisták, akik a hazai pódiumot tapsvihar közepette hagyták el, jól megjegyezték maguknak a partnert, akinek sikerüket köszönheték: a zenekart. Amikor pedig a vasfüggöny légmentesen záró mechanizmusa lassanként felengedett és már lehetett külföldre utazni, a régi partnernek kijáró szívéllyességgel fogadták a MÁV Szimfonikusokat — „művészneven”: Budapesti Hangversenyzenekart — a muzikusok. Ma már rendszeresen utaznak mindenfelé és aratják jól megérdemelt sikereiket. Időközben levették a hajdan céhbéli hovatartozásukat jelképező vasutas egyenruhát, szerte a világon megszokott estélyi öltözetben lépnek pódiumra.

Kőzhely az efféle fél évszázados jubileumok alkalmából az ünnepeltnek további 50 év sikeres munkát kívánni. Most, amikor mégis ezt teszem, ebbe némi önző érdek is vegyül: magunknak, a mi országunknak, a mi zenehallgató közönségünknek kívánom, hogy a MÁV Szimfonikusok újabb fél évszázadon át zavartalanul muzikálhassanak!

✎ PÁNDI MARIANNE